

TÜRKİYE’NİN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN KEARNEY DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR GÜVEN ENDEKSİ 2023 VERİLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Mustafa Cem KIRANKABEŞ²

1. GİRİŞ

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımların tanımında yer alan “yabancı” kelimesi herhangi bir ülkenin sınırları dışından olmak anlamında kullanılmaktadır. "Doğrudan" kelimesi ise çalışmanın konusu olan yabancı sermaye yatırımlarını portföy yatırımlarından ayırmaktadır. Portföy yatırımları bir yabancı ülkede çıkarılan hisse senedi ve tahvillerin uluslararası sermaye piyasalarından satın alınması yoluyla yapılan yatırımları ve böylece sermayenin bir ülkeden diğerine gitmesini ifade etmektedir. Doğrudan yatırımı portföy yatırımlarından ayıran ana faktör; sermaye ile birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve kontrol unsurlarının da yönlendiği ülkeye gitmesidir. Doğrudan yabancı yatırım (DYY), bir firmayı satın alma veya yeni bir firma için ilk sermayeyi temin etme veya mevcut bir firmanın sermayesini artırma yoluyla bir ülkede bulunan firmalar

¹ Çalışma Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023’ten yararlanılarak hazırlanmıştır. Endeksi kullanmak için Kearney firmasından 25.03.2024 tarihinde E-mail yoluyla izin alınmıştır. <https://www.kearney.com/service/global-business-policy-council/foreign-direct-investment-confidence-index>

² Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İİBF, E-posta: ckirankabes@balikesir.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-0807-5897.

tarafından başka bir ülkede bulunan firmalara yapılan yatırımdır. Bu yatırım; teknolojiyi, işletmecilik bilgisini ve yatırımcının kontrol yetkisini beraberinde götürmektedir (Kırankabeş, 2004).

Literatürde yapılan çalışmalarda DYY yönlendikleri ülkelerde ekonomik büyümesini hızlandırdığı tespit edilmiştir (Edrak ve diğerleri, 2014; Iqbal, Hassan ve Rawat, 2012; Masron, Zulkafli ve Ibrahim, 2012). Üstelik son birkaç on yılda dünyada küreselleşmenin bir sonucu olarak hem DYY akışında hem de DYY stokunda hızlı bir artış gözlemlenmiştir (Hill ve McKaig, 2015). DYY, ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesine teknoloji transferi, iş yaratma, ithal ikameleri ve ihracat hacmini genişletme dahil olmak üzere farklı şekillerde katkıda bulunur (Chen, Melachroinos ve Chang, 2010). Literatür, doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomilerine etkilerinin araştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin perakende sektöründe (Iqbal ve diğerleri, 2012); imalat sektöründe (Masron ve diğerleri, 2012); bankacılık sektöründe (Tare, 2012); madencilik sektöründe (Rutaihua ve Simwela, 2012); telekomünikasyon sektöründe (Fathima, Ahmed ve Kumar, 2013) yapılan doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomilerine etkileri konusunda literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Sonuçlar, doğrudan yabancı yatırımların sektörlere ve ulusal ekonomilere olumlu katkılarını göstermiştir (Le, 2021, s.852).

Doğrudan yabancı yatırımlar pek çok farklı şekilde ev sahibi ülkeye girebilir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar; Şube Açma ve Yeni Bir Tesis Kurma, Şirket Evlilikleri (birleşme) veya Satın Alma, Uluslararası Ortak Girişimler (Joint Ventures), Lisans Anlaşmaları şeklinde olabileceği gibi Özelleştirme Yoluyla Gerçekleşen Yatırımlar şeklinde de görülebilir (Kırankabeş, 2004). Doğrudan yabancı yatırım, küreselleşmenin temel itici gücüdür. Tüm gelişmiş gelişmekte olan veya az gelişmiş ekonomiler için doğrudan yabancı yatırım girişleri finansal

istikrar sağlayabilir, ekonomik kalkınmayı teşvik edebilir ve toplumların refahını artırabilir.

Çalışmaya temel oluşturan Kearney firması³, 1926 yılında Andrew Thomas tarafından kurulmuş günümüzde 40'tan fazla ülkede 5.700'den fazla çalışanı olan bir danışmanlığı firmasıdır. Kearney, Fortune Global 500 listesinde yer alan firmaların dörtte üçünden fazlasına ve birçok ülkenin önemli devlet kuruluşlarına danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Kearney danışmanlık firması küresel boyutta ekonomik görünüm, küresel hizmet sektörü, küresel lojistik sektörü gibi konularda danışmanlık sunmakta ve raporlar hazırlamaktadır. Firmanın yıllık bazda hazırladığı raporlardan biri Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksidir. Çalışmada ilk olarak Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023 verileri kullanılarak DYY'ları etkileyen faktörler incelenmiştir. Daha sonra bu bilgiler doğrultusunda Türkiye'nin DYY performansı ve değerlendirilmiştir.

2. KEARNEY DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR GÜVEN ENDEKSİ

Kearney, küresel doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının seyrine ilişkin her yıl Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksi (FDI Confidence Index) raporunu yayınlamaktadır. Yıllık ciroları 500 milyon doların üzerinde bulunan ve küresel bazda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yüzde 95'ini gerçekleştiren şirketlerin üst düzey yöneticilerinin katıldığı Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksi araştırması, Kearney tarafından her yıl hazırlanıyor. 2023 yılı raporu, küresel şirketlerin yöneticilerinin 2023 yılında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırma

³ <https://www.kearney.com/>

eğiliminde olduğunu ortaya koydu. Rapora göre dünya genelinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2022 yılında bir önceki yıla göre 64 milyar dolar artarak 2 trilyon 132 milyar dolara yükseldi. Araştırmaya katılan üst düzey yöneticilerin yüzde 82'si 2023'te geçtiğimiz yıla göre daha fazla uluslararası yatırım yapmayı planladıkları yönünde görüş bildirdiler.

Araştırma, uluslararası şirket yöneticileri ile yapılan ankete göre doğrudan yabancı sermaye yatırımı için en çok tercih edilen ülkeleri belirliyor. Endeks “Dünya Sıralaması” ve “Gelişmekte Olan Pazarlar” adları altında iki ayrı kategoride doğrudan yabancı yatırım endeksi hazırlamaktadır. Buna göre Dünya sıralaması endeksinde en çok DYY çeken ülke ABD 2.314 puan ile zirvede yer alıyor. ABD'yi 2.209 puanla Kanada, 2.065 puanla Japonya izliyor. Kearney Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksinin 25 yıllık tarihinde ilk kez 2023 yılında “Gelişmekte Olan Pazarlar” adı altında DYY için en çok tercih edilen gelişmekte olan ülkeleri de açıkladı.

Türkiye, cirosu 500 milyar doların üzerindeki küresel şirketlerin yöneticileri arasında yapılan ankete göre hazırlanan “Gelişmekte Olan Pazarlar” endeksinde Katar, Tayland, Malezya, Endonezya, Filipinler, Vietnam ve Mısır gibi ekonomik güç anlamında daha düşük ülkelerin ardından 15. sırada yer almaktadır. Raporda, Türkiye'nin çok sayıda bölgesel pazara erişimi olan coğrafi konumu, güçlü altyapısı ile olumlu bir uluslararası yatırım ortamı sunmaya devam ettiği belirtilmiştir. Bu değerlendirme Türkiye'nin DYY anlamında oldukça önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Bununla beraber endeksteki yeri ile potansiyelin altında bir performans sergilemekte olduğu da bir gerçektir.

Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi temel bulgularından biri küresel olumsuzlukların yatırımcıların zihinlerinde hala yer almaya devam ediyor olmasıdır. Bu olumsuz

bakışın altında birçok neden yatmaktadır. Bunlarda biri gün geçtikçe artış gösteren korumacılık akımlarının başta ABD ve Avrupa Birliği olmak üzere kilit ticaret ortakları arasında sürtüşmeye neden olmasıdır. Bu sürtüşmeler küresel tedarik zincirinde baskılara neden olmaktadır. Diğer önemli bir olumsuzluk jeopolitik sıkıntılardan dolayı yatırımcıların iyimserliklerinin azalmasıdır.

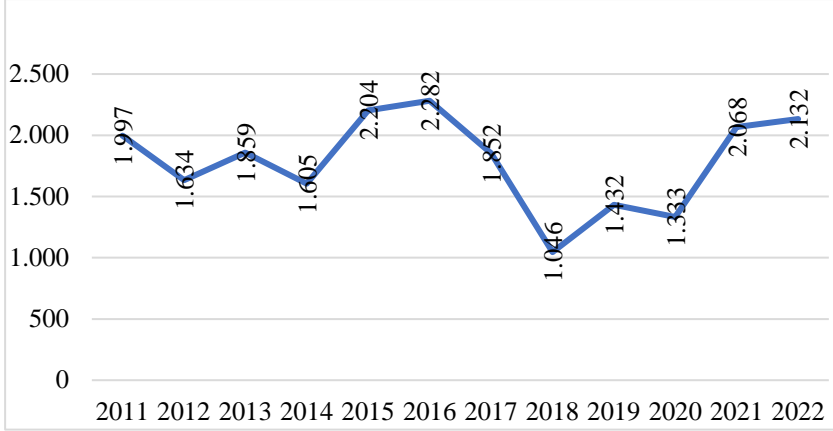
Yatırımcılar emtia fiyatlarındaki artışları, artan jeopolitik gerilimleri ve gelişmekte olan ülkelerdeki siyasi istikrarsızlığı 2023 yılı raporunda en muhtemel riskler olarak değerlendiriyorlar. Enerji fiyatları da özellikle Avrupa'da tarihte benzeri görülmemiş seviyelere yükseldi. Bunun temel nedeni bilindiği gibi devam eden Rusya-Ukrayna savaşıdır. Ayrıca emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar ve yüksek enflasyon dahil olmak üzere Covid 19 pandemisinin devam eden etkileri de henüz sürmektedir. Belirtilen olumsuzluklar dolayısıyla küresel enflasyon 2022'de yüzde 7,8 gibi çarpıcı bir seviyesinde gerçekleşti.

Bilindiği gibi doğrudan yabancı yatırımların en önemli sürükleyici gücü küreselleşme sürecidir. Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi hazırlanırken birçok alanda olduğu gibi küreselleşme sürecine dair ankette yararlanılmaktadır. Ankete katılanların %66 gibi büyük çoğunluğu önümüzdeki üç yıl içinde küreselleşmede artış beklediklerini ifade etmişlerdir. Bu durumun pandemi döneminde dijital ticarete yaşanan önemli düzeydeki artışla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber özellikle Rusya-Ukrayna savaşı, Taliban güçlerinin Afganistan'da yönetimi devralması ve benzeri jeopolitik nedenlerden dolayı halen ulusal hükümetlerin korumacı önlemler alabilecekleri düşünülmektedir.

2023 Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksinde vurgulanan diğer bir konu Oxford Economics'in verilerine göre,

2022'deki küresel doğrudan yabancı yatırım girişleri, 2021'de tahmin edilen 2 trilyon 68 milyar dolarlık seviyesinden önemli bir düzeyde artış göstererek 2 trilyon 132 milyar dolara ulaşmıştır. Bu artışı gösteren Grafik 1 aşağıda verilmektedir.

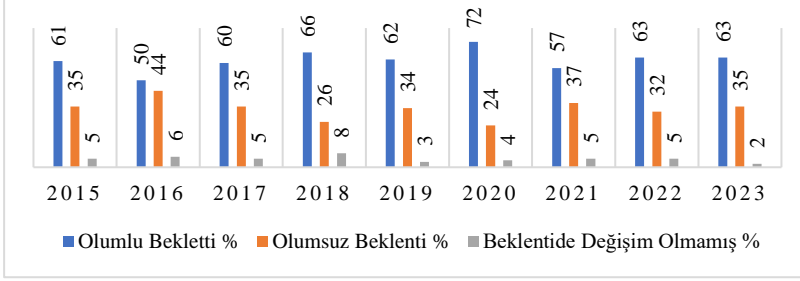
Grafik 1. Küresel Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları (Milyar dolar)

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023, Oxford Economics

Çalışmada ele alınan diğer bir konu küresel ekonomide yaşanacak değişikliklerin yönü hakkındadır. Katılımcıların küresel ekonominin görünümüne ilişkin düşüncelerinde 2023 yılında, 2022 yılı ile kıyaslandığında önemli bir değişim bulunmamaktadır. Değişim sadece kararsızlardan kötümserlere kayan 2 puanlık bir geçiştir. Grafik 2'de görüldüğü gibi yatırımcıların küresel ekonomiye yönelik iyimser beklentileri her iki yılda %63 düzeyindedir. Katılımcılardan küresel ekonominin görünümüne ilişkin olumsuz beklentiler taşıyanların oranı tedarik zincirindeki aksaklıklar ve yüksek enflasyonun neden olduğu küresel ekonomik olumsuzluklara rağmen 2023 yılında sadece iki puan artarak %35 düzeyine çıkmıştır.

Grafik 2. Katılımcılardan Küresel Ekonominin Görünümüne İlişkin Beklentileri (%)

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023,

2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksi Değerlendirme Kategorileri

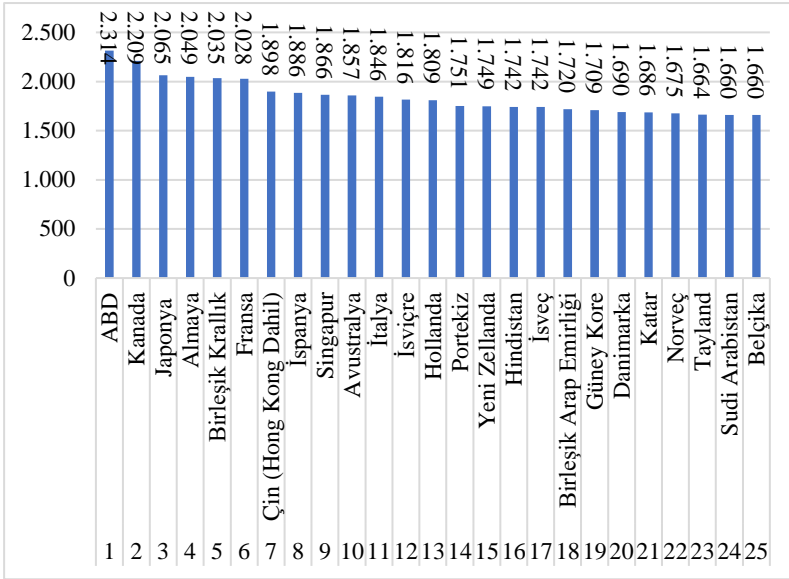
Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksinde ülkeler göstermiş oldukları performanslarına göre farklı kategorilerde değerlendirilmektedirler. Bu kategoriler “Dünya Sıralaması”, “Gelişmekte olan Pazarlar” başlıkları altında değerlendirilmektedir. 2023 endeksinde ele alınan her bir kategori aşağıda değerlendirilmektedir.

2.1.1. Dünya Sıralaması

Bu kategoride 25 ülke değerlendirilmektedir. Dünya sıralaması kategorisinde ilk 10 ülkeden sekizi geçen yılda ilk on içinde yer almaktaydı. Grafik 3’te görüldüğü gibi yatırımcılar bu kategoride yer alan 25 ülke içinde gelişmiş piyasa ekonomisine sahip olan ABD, Kanada Japonya gibi 19 ülkeyi tercih etmişlerdir. Dünya sıralaması kategorisinde yer alan Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Birleşik Arap Emirliği, Katar, Tayland ve Sudi Arabistan ise gelişmekte olan piyasalardır. Dünya sıralaması kategorisinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) üst üste 11 yıldır ilk sırada yer almaktadır. Kanda 2022 yılında 3. sıra iken 2023 endeksinde 2. sıraya yükselmiştir. Benzer şekilde Japonya geçen sene 4. Sırdarken 2023 endeksinde 3. sıraya yükselmiştir.

Almanya, 2023 yılında muhtemelen Doğu Avrupa'daki jeopolitik kriz nedeniyle karşılaştığı enerji maliyetlerindeki artış ve benzeri zorluklardan dolayı 2022 yılına kıyasla iki sıra gerileyerek dördüncü sıraya düştü. 2023 endeksinde Birleşik Krallık beşinci sıradaki yerini korudu. 2023 yılında gelişmekte olan piyasaların DYY performansı genel olarak artış göstermiştir. Bu kapsamda en iyi performans gösteren ülke Çin Halk Cumhuriyeti olmuştur. Çin 2023 endeksinde 2022 ile kıyaslandığında üç basamak ilerleyerek 7. sıraya yükselmiştir. Gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde 2023 yılında 16. sıraya yükselen Hindistan. 23. sıraya yükselen Tayland ve 24. sıraya yükselen Suudi Arabistan 2023 yılı Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksinde ilk 25 ülke arasında yerini almıştır.

Grafik 3. Dünya Sıralaması Kategorisinde Yer Alan Ülkeler ve Endeks Değerleri

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023,

Grafik 3'te görüldüğü gibi ABD, 2023 yılında da Dünya sıralaması kategorisinde ilk sırada yer almaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi ABD, her yıl yayımlanan Kearney Doğrudan

Yabancı Yatırımlar Güven Endeksinde 11 yıl üst üste ilk sırada yer alarak muhteşem bir performans sergilemiştir. Bu durum yatırımcıların doğrudan yabancı yatırım tercihlerinde gelişmiş ekonomilere olan güveni ve inancı yansıtmaktadır. Benzer şekilde Grafik 3'te görüldüğü gibi ilk sıralarda yer alan Kanada, Japonya, Almanya, Birleşik Krallık gibi ülkeler bu savı doğrulamaktadır. Burada Almanya için ayrı bir başlık açmak gereklidir. 2022 endeksinde ikinci sırada yer alan Almanya 2023 endeksinde dördüncü sıraya gerilemiştir. Bu durum. Doğu Avrupa'daki jeopolitik kriz nedeniyle karşılaştığı ekonomik ve enerji zorluklarının sonucudur. Fransa altıncı sıradaki yer almıştır. Çin Halk Cumhuriyeti 2022 endeksinde 10 sırada yer alırken 2023 endeksinde 7. Sıraya yükselmiştir. Bu durum Çin Halk Cumhuriyeti'nin Covit 19 pandemisi sonrası yatırımcıların güvenini tekrar sağladığı yönünde yorumlanabilir. 2023'teki önemli değişikliklerden biri de Hindistan, Tayland ve Suudi Arabistan'ın sırasıyla 16., 23. ve 24. sırada tekrar endekse girmeleridir. Diğer dikkat çekici bir nokta Grafik 3'te görülen 12 Avrupa ülkesi gelişmiş ekonomiler kategorisine dahil olan ülkelerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Yani Avrupa ülkeleri DYY performansı açısından oldukça başarılıdır.

Asya-Pasifik ülkelerinden Hindistan, Tayland, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya Singapur, Avustralya 2023 yılı Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksinde yer almışlardır. Daha önce belirtildiği gibi bu ülkeler arasında performansı dikkat çeken ülkelerden ilki Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Asya-Pasifik ülkelerinden 2023 yılında dikkat çeken diğer bir ülke Singapur'dur. Geçen sene ile kıyaslandığında Singapur dokuz sıra yükselerek 9. sırada yer almıştır. Ayrıca bu grupta 2023 yılında tekrar listeye giren Hindistan'ın performansı dikkat çekicidir. Amerika Kıtası'nda bu yıl sadece ABD ve Kanada endekste yer almıştır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika grubunda ise 3 ülke bulunmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri 18. sırada, Katar

21. sırada ve Suudi Arabistan 24. sırada yer almaktadırlar. 2023 Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksinde Birleşik Arap Emirlikleri, 2022'ye göre dört kademe gerilemiştir. Buna rağmen, özellikle Dubai'nin Ocak 2023'ün başlarında ticareti, yatırımı artırmaya ve küresel bir merkez olarak statüsünü geliştirmeye yönelik 8,7 trilyon dolarlık bir ekonomik plan⁴ duyurmasının ardından yatırımcılar için çekici olmaya devam etmektedir.

2.1.2. Gelişmekte Olan Pazarlar Endeksi

Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksi 25 yıllık geçmişinde ilk kez, 2023 endeksinde gelişmekte olan pazarlara özel bir endeks oluşturulmuştur. Bu endeksin amacı iş dünyası liderlerine, gelişmekte olan piyasaların yatırım için ne düzeyde elverişli olduğu konusunda fikir vermektir. Grafik 4'e gelişmekte olan pazarlar endeksi görülmektedir.

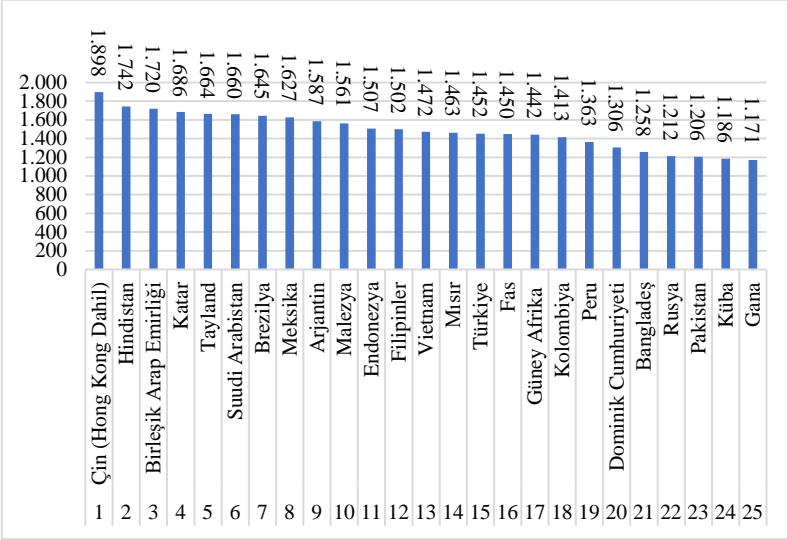
Gelişmekte olan pazarlar endeksinde Çin, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Tayland ve Suudi Arabistan ilk altı sırada yer almaktadır. Bilindiği gibi Suudi Arabistan dünya sıralaması endeksinde de yer almaktaydı. İlk altı ülke dışında gelişmekte olan pazarlar endeksinde Latin Amerika ülkeleri de güçlü bir performans sergilemektedir. Latin Amerika ülkelerinden Brezilya, Meksika ve Arjantin sırasıyla 7., 8. ve 9. sırayı alıyor. Benzer şekilde Güneydoğu Asya ülkeleri de güçlü bir performans sergiliyor. Güneydoğu Asya ülkelerinden Malezya, Endonezya, Filipinler ve Vietnam sırasıyla 10. sıradan 13. sıraya kadar endekste yer almaktadır. Endekste Türkiye, Mısır'ın ardından 15. sırada yer almaktadır. Bu anlamda sıralamadaki yeri itibarıyla Türkiye gibi jeopolitik konumu ve genç nüfusu vb. gibi doğrudan yabancı yatırım çekme potansiyeli olan bir ülkenin daha üst sıralarda hatta dünya sıralaması

⁴ <https://www.cnbc.com/2023/01/04/dubai-announces-8point7-trillion-economic-plan-to-boost-trade-investment.html>

içerisinde yer alması arzu edilirdi. Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırım çekme konusunda güçlü ve zayıf yönleri aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır.

Gelişmekte olan piyasalar sıralamasında Bangladeş, Rusya, Pakistan, Küba ve Gana son beşte yer alıyor. Özellikle Rusya'nın, 2022 yılında 1,622 olan endeks puanı (Rusya-Ukrayna savaşı öncesi) 2023 yılında 1,212'ye düşmüştür. Bu düşüş, yatırımcıların tahmin edilebileceği üzere jeopolitik krizden olumsuz etkilendiklerinin göstergesidir.

Grafik 4. Gelişmekte Olan Pazarlar Kategorisinde Yer Alan Ülkeler ve Endeks Değerleri

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023,

2.2. Doğrudan Yabancı Yatırım Kararlarını Etkileyen Kriterler

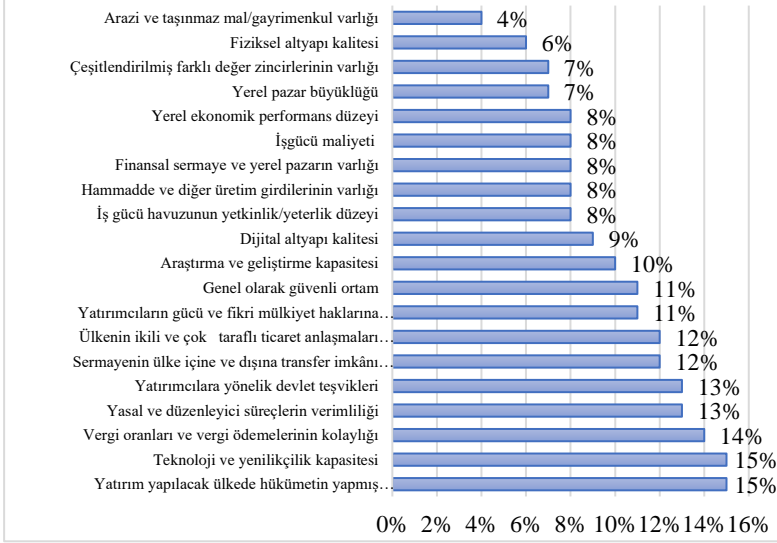
Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksinde değerlendirilen diğer bir husus doğrudan yabancı yatırım kararı alacak firmaların hangi değerlendirme kriterini öncelikli olarak dikkate aldıklarıdır. Yatırımcılar, 2023 yılında

DYY kararı alırken değerlendirdikleri kriterler aşağıda yer alan Grafik 5’te detaylı olarak görülmektedir.

2023 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksinde, 2022 yılında olduğu gibi yabancı yatırım yapacak firmaların yatırım kararı alırken öncelikli olarak değerlendirdiği üç kriter şu şekilde sıralanmaktadır. Firmalar için ilk ve en önemli kriter %15 endeks değeri ile “yatırım yapılacak ülkede hükümetin yapmış olduğu regülasyonların şeffaflığı ve yolsuzluğun olmaması” kriteridir. Yine 15 endeks puanına ile ikinci en önemli DYY kriteri “Teknoloji ve yenilikçilik kapasitesi” kriteridir. Doğrudan yabancı yatırım kararı alırken firmaların değerlendirdiği üçüncü en önemli kriter %14 endeks değeri ile “vergi oranları ve vergi ödemelerinin kolaylığı” kriteri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. kriter “Yasal ve düzenleyici süreçlerin verimliliği” hususudur. 5. Kriter “yatırımcılara yönelik devlet teşvikleri” kriteridir. 6. kriter “sermayenin ülke içine ve dışına transfer imkânı (sermaye mobilitesinin varlığı) kriteridir. 7. kriter “ülkenin ikili ve çok taraflı ticaret anlaşmaları katılım” kriteridir. 8. kriter “yatırımcıların gücü ve fikri mülkiyet haklarına riayet” kriteridir. 9. kriter “genel olarak güvenli ortam” kriteridir. 10. kriter “araştırma ve geliştirme kapasitesi” kriteridir. 11. kriter “dijital altyapı kalitesi” kriteridir. 12. kriter “iş gücü havuzunun yetkinlik/yeterlik düzeyi” kriteridir. 13. kriter “ham madde ve diğer üretim girdilerinin varlığı” kriteridir. 14. kriter “finansal sermaye ve yerel pazarın varlığı” kriteridir. 15. kriter “işgücü maliyeti” kriteridir. 16. kriter “yerel ekonomik performans düzeyi” kriteridir. 17. kriter “yerel pazar büyüklüğü” kriteridir. 18. kriter “çeşitlendirilmiş farklı değer zincirlerinin varlığı” kriteridir. 19. kriter “fiziksel altyapı kalitesi” kriteri ve son olarak ta 20. kriter “arazi ve taşınmaz mal/gayrimenkul varlığı” kriteridir.

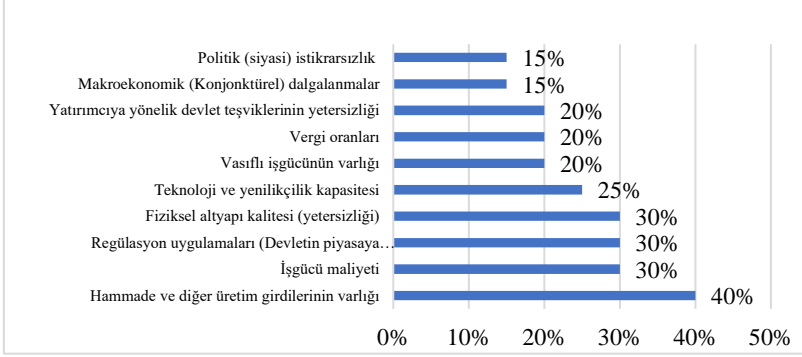
Grafik 5. Doğrudan Yabancı Yatırım Kararlarının Verilmesinde Değerlendirilen Faktörler

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023,

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksinde yatırımcıların hangi sebeplerden dolayı yatırım yapmaktan kaçındıkları da sorgulamaktadır. Tespit edilen sebepler gelişmiş ekonomiler, gelişmekte olan ekonomiler ve az gelişmiş ekonomiler için farklılık göstermektedir. Yatırımcıların hangi nedenlerden dolayı doğrudan yabancı yatırım yapmaktan kaçındıkları gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ekonomiler için ayrı ayrı aşağıda yer alan Grafik 6, 7 ve 8’de görülmektedir.

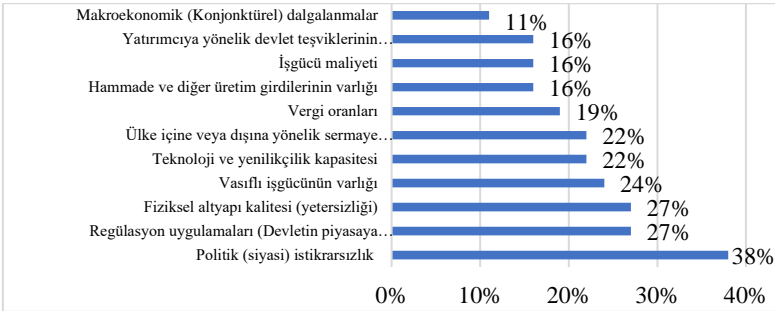
Grafik 6. Gelişmiş Ekonomilere Yönelik DYY Kararları Olumsuz Etkileyen Faktörler

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023.

Grafik 6’da görüldüğü gibi gelişmiş ekonomilere doğrudan yabancı yatırım yapılmasını en olumsuz etkileyen ve yatırımcıyı caydıran en önemli neden %40 oranla hammadde ve diğer girdilerin bulunabilirliği sorunudur. Bundan sonraki en önemli ikinci, üçüncü ve dördüncü olumsuzluk %30 oranla işgücü maliyetinin yüksekliği, %30 oranla hükümetlerin yapmış olduğu regülasyon uygulamaları ve yine %30 oranla fiziksel altyapı yetersizliğidir. Diğer faktörler yukarıda yer alan Grafik 6’da görülmektedir.

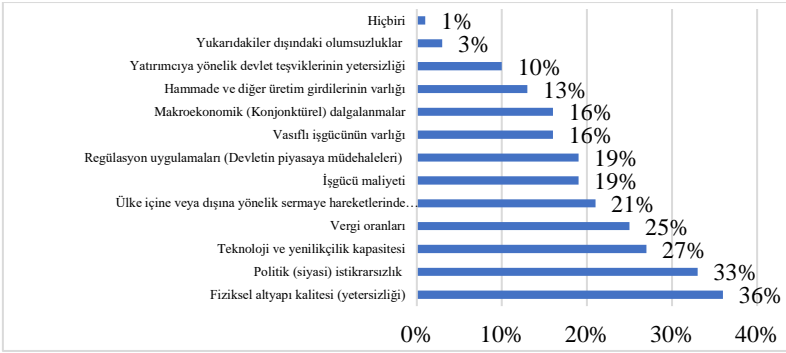
Grafik 7. Gelişmekte Olan Ekonomilere Yönelik DYY Kararları Olumsuz Etkileyen Faktörler

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023.

Gelişmekte olan ekonomilere yatırım yapılmasını caydıran nedenlerin başında siyasi istikrarsızlık gelmektedir. Siyasi istikrarsızlık %38 oran ile yatırımcıların gelişmekte olan piyasalara doğrudan yabancı yatırım yapmaktan caymasına sebep olan açık ara en önemli nedendir. Gelişmekte olan ekonomilerde siyasi iktidarsızlıktan sonraki yatırımcıyı yatırım yapmaktan caydıran ikinci en önemli olumsuzluk %27 ile piyasa müdahaleleri veya diğer bir deyişle regülasyon (düzenleyici) uygulamalarıdır. Üçüncü en önemli olumsuzluk ise yine aynı yüzde değeri ile fiziksel altyapı kalitesinin yetersizliği sorunudur.

Grafik 8. Az Gelişmiş Ekonomilere Yönelik DYY Kararları Olumsuz Etkileyen Faktörler

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023.

Son olarak az gelişmiş ekonomilerde DYY yapılması ile ilgili olarak karşılaşılan en önemli olumsuzluk %36 oranla altyapı kalitesi veya diğer bir deyişle altyapı yetersizliğidir. Az gelişmiş ekonomiler için ikinci en önemli sorun %33 oranla siyasi istikrarsızlıktır. Az gelişmiş ekonomilerdeki DYY çekme konusunda üçüncü en önemli sorun ise bu ülkelerdeki teknoloji ve yenilikçilik kapasitesinin düşüklüğüdür. Az gelişmiş ekonomiler için doğrudan yabancı yatırım çekme konusunda yaşanan diğer olumsuzluklar yukarıda yer alan Grafik 8'de detaylı olarak görülmektedir.

2023 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksinde katılımcılara gelecek yıl ne tür risklerin ve olası gelişmelerin olabileceği sorulmuştur. Çalışmaya katılan yatırımcılar emtia fiyatlarındaki artışı, jeopolitik gerilimlerdeki artışı ve gelişmekte olan pazardaki siyasi istikrarsızlığı bu yılın en olası riskleri olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Belirtilen riskler aşağıda yer alan Grafik 9’da görülmektedir. Bu endişeler muhtemelen Rusya-Ukrayna savaşının ve Covid 19 pandemisinin devam eden yansımalarının yanı sıra emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar ve yüksek enflasyonun bir sonucudur. Yatırımcılar ayrıca 2023 yılı için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kriz olasılığını güçlü bir şekilde vurgulamışlardır.

Ayrıca, küresel siber güvenlik endişeleri de yatırımcıların jeopolitik gerilimlerle ilgili endişelerini artırmaktadır. Küresel siber saldırılar 2022’de %38 oranında artış göstermiştir. 2022 yılında siber saldırıya uğrayan ülkelerin başında bir önceki yıla oranla %77 artışla Birleşik Krallık gelmektedir. Birleşik krallığı %57 artışla ABD izlemektedir.

Diğer bir olumsuzluk küresel enflasyondur. Küresel enflasyonun, düşük uluslararası emtia fiyatlarının da desteklediği sıkı para politikası nedeniyle 2022’de yüzde 8,7’den 2023’te yüzde 6,9’a ve 2024’te yüzde 5,8’e istikrarlı bir şekilde düşeceği tahmin ediliyor (IMF, 2023). Küresel manşet⁵ enflasyonun 2025’te ise yüzde 4,4’e düşmesi, 2025 tahmininin ise aşağı yönlü revize edilmesi bekleniyor (IMF, 2024).

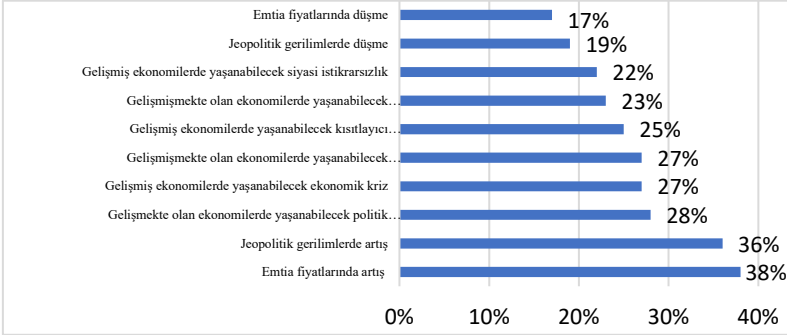
Enerji fiyatları da özellikle Avrupa’da benzeri görülmemiş seviyelere ulaştı. Şubat ve Temmuz 2022 arasında Ukrayna’daki çatışma devam ederken Avrupa’da gaz ve elektrik toptan satış

⁵ TÜFE çok kullanılan fiyat endeksidir. Medya asıl olarak TÜFE’deki değişimleri enflasyon göstergesi olarak kullanır ve manşete çeker. Bu çerçevede TÜFE, manşet enflasyon olarak anılmaktadır.

fiyatları sırasıyla %115 ve %237 düzeyinde artış gösterdi. Enerji fiyatları savaşın ilk dönemine göre bir miktar geri çekilmiş olsa da Rusya -Ukrayna savaşı devam ettiği sürece 2023 yılında fiyatlarda dalgalanma olacağı ve yapılan vadeli işlem sözleşmeleri göz önüne alındığında özellikle Avrupa ülkelerinde doğal gaz fiyatlarının savaş öncesi seviyelerin üzerinde kalacağını öngörülüyor.

Raporda gelişmekte olan piyasalardaki siyasi istikrarsızlığın yatırımcıların kaygılandığı diğer bir husus olduğu belirtilmektedir. Bu kaygı siyasi şiddetin ve yaygın protestoların sürütüşmeye neden olduğu Brezilya⁶ ve Peru gibi Latin Amerika ülkeleriyle, İran'da kitlesel protestoların yeniden artmasıyla ve Taliban yönetiminin Afganistan'da kontrolü yeniden ele geçirmesiyle ilişkili olabileceği belirtilmektedir. Daha önce belirtildiği gibi 2023 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksinde katılımcılara gelecek yıl ne tür risklerin ve olası gelişmelerin olabileceği sorulmuştur. Aşağıda yer alan Grafik 9'da bu soruya verilen cevaplar görülmektedir.

Grafik 9. 2023 Yılında Ne Tür Risklerin ve Olası Gelişmelerin Olabileceği Beklentisi

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023.

⁶ <https://www.usip.org/publications/2023/01/assault-brazils-government-raises-hemispheric-alarm-bells>

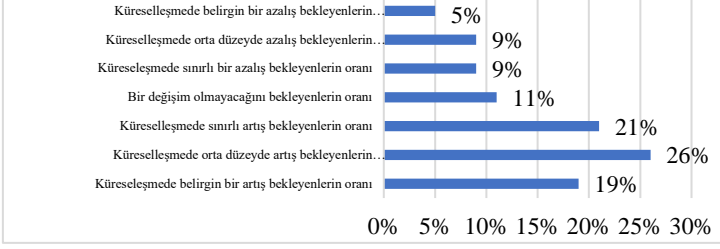
Küreselleşme dünya çapında ulusal ekonomileri bütünleştiren güçtür (Velde, 2005). Aynı zamanda ekonomik kalkınmayı önemli düzeyde destekler (Iqbal vd., 2012). Teknolojik gelişme ile küreselleşme sürecinin yaygın etkileri 1980’li yıllarda önemli düzeyde hissedilmeye başlanmış ve bu süreç DYY akışlarında ve stokunda önemli artışlara yol açmıştır. Hill ve McKaig (2015) doğrudan yabancı yatırımı “bir firma tarafından bir (kaynak) ülkeden başka bir (ev sahibi) ülkede fiziksel sermayenin edinilmesi veya inşa edilmesi” olarak tanımlamıştır (Hill ve McKaig, 2015, s. 228). Doğrudan yabancı yatırımlar, ev sahibi ülkelerin ekonomilerine birçok fayda sağlamaktadır (Büthe ve Milner, 2008). Sonuç olarak, doğrudan yabancı yatırım iş yaratmayı kolaylaştırır, GSYİH’yi artırır, altyapıyı geliştirir, rekabeti teşvik eder ve ev sahibi ülkelerin verimliliğini artırır (Edrak vd., 2014).

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının devamı için en önemli unsur küreselleşme sürecidir. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksi 2023 kapsamında yapılan anket sonuçları, küreselleşmenin önümüzdeki yıllarda da doğrudan yabancı yatırımlarda merkezi bir güç olduğunu ve öyle kalacağını gösteriyor. Grafik 10’a görüldüğü gibi küreselleşme sürecinde belirgin bir artış bekleyenlerin oranı %19 düzeyinde, orta düzeyde bir artış bekleyenlerin oranı %29 düzeyinde ve sınırlı artış bekleyenlerin oranı ise %21 düzeyindedir. Yatırımcıların toplamda %66’sı önümüzdeki üç yıl içinde küreselleşmenin artacağını öngörmektedir. Bu muhtemelen pandemi dönemi boyunca dijital ticaret ve hizmetlerde görülen çarpıcı artışın bir sonucu olabileceği belirtilmektedir.⁷ Buna karşın ankete katılan yatırımcıların toplamda sadece %23’ü küreselleşme sürecimde düşüş öngörmektedir. Olumlu veya

⁷ https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2023d1_en.pdf

olumsuz bir değişim olmayacağını düşünenlerin oranı ise sadece %11 düzeyindedir.

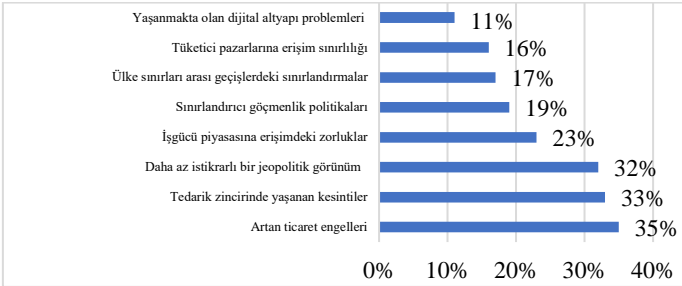
Grafik 10. Gelecek Üç Yıl İçinde Küreselleşme Sürecine Yönelik Beklentiler

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023,

Küreselleşme sürecinde düşüş olacağını belirten katılımcılar bu düşüşün nedenleri olarak aşağıda yer alan Grafik 11’de görülmekte olan olumsuzlukları sıralamışlardır. Küreselleşme sürecinde yavaşlama bekleyen katılımcıların %35’i artan ticaret engelleri, %33’ü ticaret zincirinde yaşanan kesintiler ve %32’si ise daha az istikrarlı jeopolitik görünüm olduğunu belirtmişlerdir. Grafik 11’de görüldüğü gibi diğer nedenler işgücü piyasasına erişimdeki zorluklar, sınırlandırıcı göçmenlik politikaları, ülke sınırları arası geçişlerdeki sınırlandırmalar, tüketici pazarlarına erişim sınırlılıkları ve yaşanmakta olan dijital altyapı problemleri olarak sıralanmaktadır.

Grafik 11. Gelecek Üç Yıl İçinde Küreselleşme Sürecinde Yavaşlama Beklenti Nedenleri

Kaynak: Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023

Raporda yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı küreselleşme sürecinde yavaşlama olacağını ifade eden yatırımcıların yanında doğrudan yabancı yatırım akımları için küreselleşme sürecinin en iyi birinci strateji olduğunun ifade eden %56'lık bir çoğunluk bulunduğu da belirtilmektedir. Ayrıca bu görüşü savunan yatırımcıların %82'lik büyük bir çoğunluğu gelecek üç yıl boyunca küresel bir stratejiyi sürdürmeyi veya genişletmeyi öngördüklerini belirtilmektedirler.

3. TÜRKİYE'YE YÖNELİK DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Türkiye'ye yönelik doğrudan yatırım girişleri 2007 yılında 22 milyar dolar ile tarihi yüksek seviyeye yükselmiş ancak izleyen yıllarda bu ivme korunamamış ve 2020 yılında 7,7 milyar dolara kadar gerilemiştir. İstisnai yıllar 2011 ve 2015'tir ve doğrudan yabancı yatırım kaynaklı girişler sırasıyla 16,2 milyar dolar ve 19,3 milyar dolar olmuştur. Net doğrudan yatırım girişlerinin seyri de buna paraleldir; 2007 yılında 19,9 milyar dolar ile zirve yapmış, 2020 yılında ise incelenen dönemin en düşük seviyesine (4,5 milyar dolar) gerilemiştir. Pandemi sonrasında 13-14 milyar dolar aralığında seyreden doğrudan yatırım girişleri, 2023 yılı dördüncü çeyreği itibarıyla 10,6 milyar dolara gerilemiş ve net girişler 4,7 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (TEPAV, 2024, s.2).

Aşağıda yer alan Grafik 12'de 2014 -2023 yılları arasında ödemeler dengesi istatistikleri altındaki uluslararası doğrudan yatırım verileri kullanılarak hazırlanan Türkiye'ye yönelik uluslararası doğrudan yatırım girişleri görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi pandemi döneminde yaşanan önemli düzeydeki DYY düşüşü hariç DYY girişlerinin yatay bir seyir izlediği söylenebilir. Bununla beraber 2015 yılında Türkiye'ye gelen DYY miktarı 19 milyar doları geçenken DYY girişleri 2023

yılında 10 milyar 642 milyon dolar düzeyine gerilemiştir. Bu rakamlar 2015 yılı ile karşılaştırıldığında 2023 yılında DYY girişlerinde %45 oranında azalma olduğu anlamına gelmektedir. Bunun yanında tabloda görülen diğer bir çarpıcı sonuç 2022 yılına göre 2023 yılında ülkemize giren DYY'lar %22,13 düzeyinde gerilemiş olduğudur.

Tablo 1. 2014-2023 Türkiye'ye Yönelik DYY Girişleri (Net Yükümlülük Oluşumu)

(Milyon ABD doları)	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2022-2023 Değişim (%)
Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişi (Net Yükümlülük Oluşumu) *	13.337	19.263	13.835	11.190	12.450	9.507	7.675	12.895	13.666	10.642	-22,13%
Sermaye	8.371	11.817	6.958	5.532	6.229	5.512	4.401	6.873	6.403	5.214	-18,57%
<i>Yatırım</i>	8.632	12.181	7.579	7.401	6.699	5.881	5.791	7.098	6.985	5.588	-20,00%
<i>Tasfiye</i>	261	364	621	1.869	470	369	1.390	225	582	374	-35,74%
Diğer Sermaye (Net)**	645	3.290	2.987	1.015	306	-984	-680	388	990	1.868	88,69%
Gayrimenkul (Net)	4.321	4.156	3.890	4.643	5.915	4.979	3.954	5.634	6.273	3.560	-43,25%

* TCMB tarafından yayımlanan ödemeler dengesi istatistikleri altındaki uluslararası doğrudan yatırım verileri IMF Altıncı El Kitabına göre düzenlenmiştir.
** Uluslararası Sermayeli Firmaların Yabancı Ortaklarından Aldıkları Kredi

Kaynak: <https://sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi0803011615>

Tablo 1’de alt kırılımlar dikkate alındığında 2023 yılında bir önceki yıla göre en önemli değişim %43.25 ile Gayrimenkul sektöründe yaşanmıştır. 2022 yılında gayrimenkul sektöründe zirve yapan DYY girişleri 2023 yılında oneli düzeyde azalmıştır. Bu durum Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksinde belirtilen Rusya-Ukrayna savaşı dolayısıyla 2021 ve 2022 yıllarında ülkemize gelen yatırımcıların 2023 yılında ülkemize yönelik ilgisinin önemli düzeyde azaldığını göstermektedir.

TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) tarafından yayımlanan Doğrudan Yatırımlar Bülteni 2023 Dördüncü Çeyrek verilerine göre, 2023 yılı dördüncü çeyreğinde yabancılara yapılan konut satışı yüzde 61,3 düşmüş ve 6 bin 968’ya gerilemiştir. Satışların yüzde 27’si Rus uyruklu

vatandaşlara yapılmıştır. Yabancılara yapılan konut satışlarının 1877'si Rus, 674'ü İran ve 318'i Irak uyruklu vatandaşlar tarafından satın alınmıştır. Geçen yılın aynı dönemine göre kıyaslandığında, konut satışları Rus uyruklu vatandaşlarda yüzde 73,2, İran uyruklu vatandaşlarda yüzde 60 ve Irak uyruklu vatandaşlarda yüzde 67,7 gerilemiştir. Satışların 2 bin 330'u Antalya, 2 bin 264'ü ise İstanbul'da yapılmıştır. Antalya ve İstanbul'da yabancılara yapılan konut satışları yıllık olarak sırasıyla yüzde 67,7 ve yüzde 57,8 düşmüştür (TEPAV,2024, s.4).

Tablo 1'de görüldüğü gibi 2023 yılında Türkiye'ye yönelik uluslararası doğrudan yatırım girişlerinde yaşanan tek artış uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredilerde olmuştur. Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredilerde 2023 yılında 1 milyar 868 milyon dolara çıkarak 2022 yılına göre %88,68 oranında artış göstermiştir. Bu kalem döviz girişi sağlaması anlamında önemli olmasına rağmen yeni bir yatırım olarak gelmediği için uzun vadeli etkisi diğer kalemlere göre daha düşüktür. Nitekim Uluslararası Sermayeli Firmaların Yabancı Ortaklarından Aldıkları Krediler 2019 ve 2020 yıllarında sırasıyla -984 ve -680 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi raporuna göre gelişmekte olan ekonomilere yatırım yapılmasını caydırıcı nedenlerin başında siyasi istikrarsızlık gelmektedir. Çalışmaya katılan yatırımcıların %38'i gelişmekte olan ekonomilere yatırım yapmaktan çekinmelerinin nedeni olarak siyasi istikrarsızlığı en önemli neden olarak belirtmişlerdir. Ülkemiz içinde bu konu dikkat edilmesi gereken hususlardan biridir.

Kearney 2023 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Güven Endeksinde katılımcılara gelecek yıl ne tür risklerin ve olası gelişmelerin olabileceği sorulmuştur. Çalışmaya katılan

yatırımcılar Enerji fiyatlarındaki artışı, jeopolitik gerilimlerdeki artışı ve gelişmekte olan pazardaki siyasi istikrarsızlığı bu yılın en olası riskleri olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu endişeler muhtemelen Rusya-Ukrayna savaşının ve Covid 19 pandemisinin devam eden yansımalarının yanı sıra emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar ve yüksek enflasyonun bir sonucudur. Yatırımcılar ayrıca 2023 yılı için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kriz olasılığını güçlü bir şekilde vurgulamışlardır. Tablo 1’de görüldüğü gibi Türkiye’ye yapılan DYY’lar 2022 yılı ile kıyaslandığında 2023 yılında %22,13 düzeyinde gerilemiştir. Bu gerileme büyük olasılıkla 2023 yılı Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksinde belirtilen ve yukarıda saydığımız her bir risk unsuru ile belirli oranlarda ilişkilidir.

4. SONUÇ

Kearney 2023 Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksi'nin en önemli sonuçları, yatırımcıların doğrudan yabancı yatırım, küreselleşme ve küresel ekonomiye ilişkin beklentilerinin çok olumsuz olmamasına rağmen artan emtia fiyatları ve artan jeopolitik sorunların kaygı verici olduğudur. Bu ve benzeri olumsuzluklar yatırımcıları ağırlıklı olarak refah düzeyi yüksek, şeffaf hükümet düzenlemelerinin olduğu ve güçlü teknolojik altyapıya sahip piyasalara yönlendirmektedir. Endeksin en üstünde yer alan ABD, Kanada, Japonya, Almanya ve Birleşik Krallık gibi ülkeler bu anlamda en çok DYY çeken ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2023 Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksi'nin sonuçları aynı zamanda Asya ve Orta Doğu'da artan ekonomik dinamizmi de yansıtmaktadır. Asya bölgesi için Tayland ve Hindistan'ın bu yılki endekse eklenmesi bunun bir göstergesidir. Orta Doğu bölgesinden Suudi Arabistan'ın bu yıl endekse

katılması ve Birleşik Arap Emirlikleri ile Katar'ın ilk 25'te yer alması önemli göstergelerdir.

Türkiye, Kearney 2023 Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksinde “Gelişmekte Olan Pazarlar” kategorisinde yer almaktadır. Gelişmiş ilk 20 (G20) ülke içinde yer alan Türkiye geliştirmekte olan pazarlar endeksinde; Katar, Tayland, Malezya, Endonezya, Filipinler, Vietnam ve Mısır gibi ekonomik güç anlamında daha düşük ülkelerin ardından 15. sırada yer almaktadır. Asya ve Avrupa'nın arasında avantajlı jeopolitik konum, teknolojik alt yapı, güçlü bir tedarik zinciri, gelişmiş bir bankacılık sistemi, dinamik genç nüfus gibi birçok avantaja sahip olan Türkiye'nin daha üst sıralarda hatta Kearney 2023 Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksinde “Dünya Sıralaması” kategorisi içerisinde yer alması arzu edilirdi. OECD Doğrudan Yabancı Yatırım istatistiklerine göre 2022 yılında 1 trilyon 310 milyar 057 milyon dolarlık toplam DYY'ın sadece 13 milyar 143 milyon dolarlık kısmını Türkiye'ye yönlendirmiştir. Yani Türkiye 2022 yılında Dünya Genelinde ülkelere yönlenen toplam DYY akımlarının sadece %1'ini çekebilmiştir (OECD, Veri Bankası).

Özellikle bizim de önemli düzeyde etkilendiğimiz Avrupa Birliği bölgesinde yaşanan enerji fiyatlarındaki artış, komşu ülkelerde yaşanmakta olan jeopolitik gerilimler, geliştirmekte olan ülkelerdeki siyasi istikrarsızlık, Rusya-Ukrayna savaşı, Covid 19 pandemisinin devam eden yansımalarının sonucu emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar ve küresel yüksek enflasyon önemli sorunlardır. Ülkemiz için DYY'ların en olumsuz etkilendiği hususlar belirtilen bu sebeplerin yanında uzun zamandan beri mücadele etmekte olduğumuz yüksek enflasyon, makro ekonomik sorunlardır. Grafik 11'de görüldüğü gibi Türkiye'ye yapılan DYY'lar 2022 yılı ile kıyaslandığında 2023 yılında %22,13 düzeyinde gerilemiştir. Bu gerileme büyük olasılıkla 2023 yılı Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven

Endeksinde belirtilen her bir risk unsuru ile belirli oranlarda ilişkilidir.

2023 Doğrudan Yabancı Yatırım Güven Endeksi çalışmasına katılmış olan yatırımcılar büyük bir çoğunluğu küreselleşmenin faydalarına inanmakta ve %66'sı önümüzdeki üç yıl içinde küreselleşmenin artacağını öngörmektedir. Bununla beraber katılımcılar önümüzdeki üç yıl içinde daha fazla bölgeselleşme ve ulusal hükümetlerin kendi kendine yeterliliği artırmaya yönelik stratejiler izleyeceğini de öngörmekteler. Küresel boyutta yaşanmakta olan tüm zorluklara rağmen katılımcıların büyük çoğunluğu doğrudan yabancı yatırımların artmasını beklemekteler. Ayrıca yatırımcıların yaklaşık yarısı küresel yatırım duruşlarını genişletme niyetinde olduklarını belirtmiştir. En temel sonuç, küreselleşme devam ederken bölgeselleşme ve kendi kendine yeterlilik çabalarının artmasıyla birlikte küresel yatırımların doğasının ve yönünün değişebileceğidir. Bu değerlendirme ülkemiz içinde dikkate alınması gereken bir olgudur. Sonuçta gelecekte başarılı olmak, küreselleşmenin değişen doğası çerçevesinde hızla gelişen risklerin ve fırsatların yakından takip edilmesini gerektirecektir.

KAYNAKLAR

- Büthe, T., & Milner, H. V. (2008). The Politics of Foreign Direct Investment into Developing Countries: Increasing FDI through International Trade Agreements? *American Journal of Political Science*, 52, 741-762. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2008.00340.x>
- Chen, C.-M., Melachroinos, K., & Chang, K.-T. (2010). FDI and Local Economic Development: The Case of Taiwanese Investment in Kunshan. *European Planning Studies*, 18, 213-238. <https://doi.org/10.1080/09654310903491564>
- Edrak, B. B., Gharleghi, B., Fah, B. C. Y., & Tan, M. (2014). Critical Success Factors Affecting Malaysia' SMEs through Inward FDI: Case of Service Sector. *Asian Social Science*, 10, 131-138. <https://doi.org/10.5539/ass.v10n16p131>
- Fathima, A., Ahmed, B., & Kumar, S. S. (2013). FDI in Indian Telecom Sector a Perspective. *International Journal of Scientific Engineering and Technology*, 2, 982-985. <http://www.ijset.com/publication/v2/183.pdf>
- Hill, C., & McKaig, T. (2015). *Global Business Today* (4th Canadian ed.). Toronto: McGraw-Hill Ryerson.
- <https://sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi0803011615>
- https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2023d1_en.pdf
- <https://www. Kearney.com/>
- <https://www.usip.org/publications/2023/01/assault-brazils-government-raises-hemispheric-alarm-bells>
- IMF, *World Economic Outlook Update (2023)*, Navigating global divergences.

- IMF, World Economic Outlook Update (2024), Moderating Inflation And Steady Growth Open Path to Soft Landing.
- Iqbal, B. A., Hassan, M., & Rawat, B. (2012). FDI in Retail Sector in South Asia: A Case of India. *The Journal of World Investment & Trade*, 13, 951-971. <https://doi.org/10.1163/22119000-01306003>
- Kearney Doğrudan Yabancı Yatırımlar Güven Endeksi 2023, Cautious Optimism: The 2023 FDI Confidence Index. Copyright A.T. Kearney, 2023. All rights reserved. Reproduced with permission. <https://www.kearney.com/service/global-business-policy-council/foreign-direct-investment-confidence-index>
- Kırankabeş M.C. (2004), Ülke Riskinin Doğrudan Yabancı Yatırımlara Etkisi (1984-2003 Dönemi Türkiye Değerlendirmesi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Le, P. (2021) Literature Review on the Impacts of Foreign Direct Investment in the Emerging Economy: The Case of Vietnam. *Open Journal of Business and Management*, 9, 851-857. doi:10.4236/ojbm.2021.92044.
- Masron, T. A., Zulkafli, A. H., & Ibrahim, H. (2012). Spillover Effects of FDI within Manufacturing Sector in Malaysia. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, 58, 1204-1211. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.1102>
- OEDC Veri Bankası, <https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm#indicator-chart>
- Rutaihwa, J., & Simwela, A. (2012). Econometric Analysis of FDI in the Mining Sector to Tanzania's Export Capacity. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2, 174-191. <http://hrmars.com/index.php/pages/detail/IJARBSS>

- Tare, A. B. (2012). E-Commerce in India. Golden Research Thoughts, 2, Special Section, 1. Retrieved from EBSCO Host. (Accession # 84443128)
- TEPAV (2024). TEPAV Doğrudan Yatırımlar Bülteni- 2023 IV https://www.tepav.org.tr/upload/files/1709273514-6.TEPAV_Dogrudan_Yatirimlar_Bulteni_2023_IV.pdf
- Velde, D. W. (2005). Globalisation and Education: What Do the Trade, Investment and Migration Literatures Tell Us? London: Overseas Development Institute.